

 БИЛТЕН ПЛАНИНАРСКОГ ДРУШТВА „РАДНИЧКИ“ БЕОГРАД			
Година 2.	Београд, од јануара до септембра 1955 године	Број 3	Цена: по жељи, одредите сами

(фототипско издање)

НАША ПРОСЛАВА

Прославу 35-годишњице С. Д. "Раднички", наше планинарско друштво обележило је двема акцијама насловног карактера, походом Муртеница – Мучањ и логорском ватром на Авали.

Поход је изведен са 40 учесника у четвородневној тури кроз планине, забачене и удаљене од комуникација, лишене било каквих домова или планинарских кућа.

Маршрута кретања била је следећа: Драглица – Бријач (1452) – Рачково Брдо (1301) – Бела Глава (1337) – Јасеново – Мочиоци – Пресјека – Мучањ (1534) – Катићи – Клепани – Прилички Кисељак. Пређено је 46 км, уз висинску разлику + 1089, – 1699.

Правац кретања најпре је ишао преко Муртенице, која обилује великим комплексима четинарских шума са живописном и разноликом конфигурацијом терена и далекосежним погледом са њеног највишег врха, Бријача (1452). Сасвим различит терен настаје од села Мочиоци. Одатле почиње стеновити гробен Мучња и протеже се читавих 10-12 км у правцу села Катићи, док код Катића настаје брежуљкаст терен покривен ретком листопадном шумом и благо се спушта ка Приличком Кисељаку.

Целом дужином пута извршена је маркација, која је преко ових забачених планина повезала друм Т.Ужице – Нова Варош (Драглица) са друмом Пожега – Ивањица (Прилички Кисељак). Истовремено, по стенама Мучња извршено је 5 алпинистичких успона, сви првенственог карактера.

У засеоку Пресјека, под самим Мучњем, где су наши чланови дочекани од стране мештана са изванредном гостољубивошћу, приређена је логорска ватра уз учешће сељака и планинара. За горштак из Пресјеке ово је био велики догађај, "највећи догађај у историји нашега села", како се изразио наш пријатељ "Регула", јер никада у њихово село није дошло толико људи из Београда.

Трећег дана туре, покрај алпинистичког логора под самим стенама Мучња, одржана је скромна свечаност поводом прославе, којом приликом су представници друштва "Славије", "Копаоника" и "Победе" добили спомен-заставице у знак сећања на ову јубиларну туру нашег друштва, у којој су и они учествовали. Поједини фрагменти са ове туре снимани су од стране сниматеља "Филмских новости" из Београда, које су изразиле жељу да сниме нешто из области планинарске тактике.

Оцењујући поход у целини, можемо рећи да је успео, иако је показао извесне слабости организационе природе, можда неизбежне у организовању туре кроз забачене планине са овако великим бројем учесника. У аналима нашег друштва, он ће свакако бити видно забележен, ако не толико са планинарско-алпинистичке тачке гледишта, онда свакако као пропагандно-планинарска манифестација, која је по своме интензитету премашила оквире једнога малог друштва.

Бранко Котлајић

СЕВЕРНА СТЕНА ЋИМА ГРАНДЕ

"Овде, у балади и бајкама оплетеним Доломитима, који сваке вечери горе руменим пламеном, налази пријатељ високих гора свој најдубљи мир и најпотпуније остварење својих чежњи ..."

Пре бих да сада причам о ма чем другом, него о Ћимама. Можда то отуд, што не знам откуд би почео. А траже да причам баш о њима...

Данас сам захвалан оном непрослављеном писцу, који вероватно да није у животу стигао или успео да напише роман "који би узбудио свет", али који је у низу топлих, искрених редака једног од планинарских написа, рекао: "Никкаквог признања нема у том свету, нико не чека на циљу и нико на почетку. У великом ћутању стене креће се једино и непрекидно, игра. Сцена ове игре јесте бескрајно далеко и бистро ваздушно море, а као кулисе, стрше уокруг у висине блиски и далеки врхови... Нигде не може живот лепше и пуније да буде изнет до овде, где доживљај оштри и весели око, челичи мишице, управља ритмом пењућег тела и сваку спремност нерава и духа уздиже ка вишем".

Са овим речима у себи, и ми смо удисали ваздух под Ћимама, и ја и мој партнер, два човека, два разна позива, два доба старости, два матерња језика. А били смо једно. И са истом жељом: прећи преко Ћиме, где де најстрмија.

Наши смо се онако, као што се већ налазе људи у планинама. На послу, пењући. Једна смер препењана данас, била је узајамна легитимација за сутра дан намеравану. И већ смо спавали главу уз главу у својим спаваћим врећама, напетих живаца и испрекиданим сном, под тананим плаштом једног те истог шатора. Док није свануло. А онда – напоље. И то што пре. У таквој прилици нема места наговарању и преговарању: ко шта пожели, потрпа у ранац и гледа да тога ипак не буде превише. Ако се има, попије се топло реда ради и поздрава ради дискретно се разбуде остали шатори, и звоњава гвожђа и котрљање у мраку помереног камења лагано нестаје... "Оде навеза", мисле још буновни, они који су рађе остали да преспавају свитање.

Знојави, под улазом, не мислимо на оштрину ваздуха него да нам "они пред нама" не одмагле сувише високо. Журимо и у слободном пењању стижемо после непуна два потега перлона на прво испостављено осигуравалиште под одсеком. Ту стена почиње да граби у висину, очито указујући да нема намеру да нас олако пропусти кроза се.

Две навезе Тиролаца, одмакле пред нама, мимоилазе се већ после прве дужине ужета, и ова спорија остаје пред нама да нам целог тог дана буде пред очима као непогрешиви путоказ који смо сами усмеравали пред собом, читајући им технички опис којим смо располагали. Њихов се, у виду истргнутог листа из неког италијанског стручног часописа, још у самом почетку у лежерном вртложењу, споро одњиао, доле до улаза. Са овом навезом остали смо у контакту све до раног поподнева, када је киша почела претећи са севера да ваља облаке ка стрмим Ћимама. Они су наставили са пењањем. Још за дужину-две, а онда их је гром, који је распалио у њиховој близини, отерао опет на сигурније тле, до испод завршних камина који се као у бесконачност вуку неких 200 м над тзв. "италијанским биваком" Сем што сам на једном месту, у пречици трећег потега, испао у клатно као други на ужету, није се тога дана ништа догодило.

Бивак смо подигли негде пре 5 часова, на оскудној хоризонталној, једва пола метра широкој и нешто више од метар дугој полици, увучени у винил-бивак врећу, сразмерно топлу и комотну. До дубоко у ноћ, хранили смо се оним што нам је пријало: саламом, сиром, сардинама и алвом. Без чаја, нажалост. Њега смо испили још кад смо застали. А сипка киша, која је повремено долетала у заклон огромног

превиса, није била ни Издалека налик на оне пљускове који и поред све неукусности коју са собом доносе пењачима везаним у биваку, дају и воде у обиљу.

Изузев попевки, невезаних прича и дрхтања, било је мало и сна. Зачудо, пред зору највише.

Запањило нас је обојицу када смо негде после 7 кренули и под собом чули већ гласове оних, који су нас током дана, после, мимоишли. Гласове пењача бољих од нас, бржих од нас, без терета, "тркача" знаних, честих, савремених екстремиста. Партнеру је у тим тренуцима било вероватно мило што је још врло млад, и што једва ако се пењањем бавио годину-две. Мени је, међутим, било више него пријатно што сам за све време пењања, мирне савести имао пред собом, да од неког форсирања у темпу пењања не би имали никакве користи: Цимерјахина у Северној Триглавској, Бројанов Раз у Стенару, Дибонова под крајње лошим временским условима у Шипку, са Дибоновим Разом у Великој Ћими и Пројарисом у Ћима Пиколисима, биле су једине смери у којима сам стигао да се како-тако припремим за овај маркантни успон, после месец и по дана од како сам са летос сломљене ноге скинуо гипс. И партнер је знао за то. Зато се нисмо пребацивали. Безбрижно, лагано, али са напором, сигурно смо остављали под собом у наизменичном вођењу навезе дужину за дужином, док нисмо избили до на руб литице.

Оно што нам је тога дана остало као најдуже у сећању, била је ипак, и мислим, једино жеђ. Слеђене капи кише у дубоко урезаним, влажним каминима, на које смо током пењања наишли, биле су, осим још једног смуљаног лимуна, једино освежење којим смо се окрепили до нашег повратка. А за 80 лира узавреле топле воде обојене чајем без шећера, било је за мене једино "нешто", што сам до сутрашњег поднева унео у себе.

Ту ноћ још преспавао сам гладан, на меком и топлим лежишту у скупној соби под поткровљем Рифуђо Лаваредо, без друштва ближих зналаца. А ондасам отперјао да поделим срећу са онима који су чекали под Северном Ћимом, у шаторима крај језера.

Волео бих да се ово прими за готово: Северна стена у Ћима Гранде - стена је као и остале. Стрмија свакако од многих других, по вредности једнаких њој, а камен јој је као сваки камен: хладан и неосетљив као и код куће. И да није оног велелепног погледа на ком се жаре очи док се устремљују са оних замрзлих камених слапова у његом подножју, лутајући до на врх вртоглаво надвитих превиса који се на 200 м високо губе у облаку, не би било ничега значајног чиме би привлачила. Сем једном једином привлачном снагом неописивих сразмера: смером Комичи Емилнја. Несхватљиво је и меги, који сам је на срећу и своје задовољство оставио за собом - откуд је то? Можда - можда да сам најближи био одговору на то оног поподнева кад сам у речи туриста, без пара у цепу, текао гужваом миланских улица. Када сам пред неугледном спољашњошћу милагоке "Скале" замишљао њезин унутарњи сјај. У тим тренуцима био сам поносан на нешто посебно. На нешто, што сам и сам остварио. И није ме срамота да признам: ја мизлим да је више певача прошло кроз миланску Скалу, него што се икад упутило пењача у Северну Ћиму. И да их се више вратило поражених већ са улаза те стене, него што су их икада виделе кулисе како са неуспеле аудиције силазе с дасака. И данас, када то знам, не трудим се више него да се осмехујем сваком од радозналаца који би ме запитао: "Та, кога ђавола гражите пењући !"

То није више обично пењање.

И не сме да се мисли да је Северна Ћима, по првенственом успону навезе Комичн - браћа Димаи, изгубила не знам колико од своје вредности. Зато што се од првог успона наовамо нарогушила са до сада постављених неких 120 грбавих клинова. Човек на рачун њих добије само у времену и нешто на снази, иначе она због тога још увек не престаје да буде проблем, значајан својом озбиљношћу. У недавно примљеној поруци од мот сапутника са овог успона, чуо сам и то, да је крајем ове сезоне у смеру Комичи - Димаи настрадало двоје напредних младих пењача из Беча. Под собом су већ имали првих шест тешких потега, када су изгубили нерве и решили да обрну назад. При спуштању по ужету "абзаил" - једном од њих закачила се виндјакна у карабинер на из омчи импровизованом "грамингеровом" седишту, и тако је остао да виси пуних 13 часова, а када је дошла помоћ, био је већ мртав.

На срећу, његов партнер могао је да буде још спасен жив.

Звонимир Блажина

П Р Е Њ

Ово је трећи пут да одлазим на Прењ. Тамо сам први пут осетио планину. Тамо, где је земља толико висока да се саставља са небом.

Прењ је у окуци зелене Неретве и надноси се над читаву Херцеговину. Он је њена осматрачница и њено бојиште по коме је време писало историју.

Љубичасте куле ничу са платоа што лебди на маглама којима одишу шуме. Пуста, каменита висораван лежи под сунцем које прождире последње остатке влаге као да цела планина још задње ноћи није била увијена у густе слојеве магле. Сада тај крај вртача, шкрапа, пећина и понора личи на ужарену пећ. Ваздух трепери и поглед се судара са плаво-сивим кречњаком прекривеним копреном дифрактоване светлости. Свуда унаоколо штрче зупчасти врхови. Између њих укљештене убоге котлине, скоро затрпане точилима. Овде-онде по који бокор сасушене траве, кроз чије оштре стабљике ветар опева о прошлости, о ускоцима, о преносу рањеника у IV офанзиви. Тада цела планина подсећа на огромну костурницу. Суморно изгледа тај предео, али је горд и леп, баш као и Динарац који је изникао из њега. Суров је његов живот, али зато је тако слободан у стихији планине. Неповерљив је према странцу јер му је једини сабеседник удесетостручена јека његовог повика који се слива у једну целину са непрегледним морем литица. Али ако је неко већ седео за ватром тих чобана, моћи ће увек да подели његов лежај од овчијих кожа, купан у бледој месечини која се сабласно развија по окамењеној природи.

Да, поново одлазим у тај свет игличастих врхунаца. Тамо где се друг зачас одвоји и летећи низ снежник, наочиглед смањи до једва приметне мрље. Колико је човек тада у суштини велик, када се онако снтан и просто изгубљен у мртвој стихији стена, брзо успиње уз камене одсеке, све док се не појави на врху, уроњен у плаву дубину неба. И овога пута приступали смо кроз Борачку Драгу. Иза нас, већ дубоко доле, остало је Борачко Језеро – зелено око планине. Када смо избили на Црно Поље био је већ мрки мрак и могли смо да видимо само један претећи црни облак који се набио негде над Бахтијевицом. У лому разбацаног камења једва смо нашли места за шаторе.

Следећн дан започео је скоро неосетио. Брзо смо се спаковали и наставили даље. Морали смо свакако пре жеге да стигнемо до Долова где се налази једини извор у читавом крају. На највишем делу Црнопољске шуме стали смо. Пред нама је лежало валовито море камена из кога се окомито уздижу Отиш и Зелена Глава, бели као креда према угасито плавом небу. Шума је на том месту нешто проређена и у плитким удубљењима по расутим блоковима камења нашли смо остатке ноћашње кише. Попех се на један камен и викнух. Глас се одби, полете преко каменог пространства као низ узастопних сливених одјека и још одбијен о Отиш и Зелену Главу, расу се у Вјетреннм Брдима. Бројао сам... шест, седам, осам пута. Дуго смо тако поздрављали планину и слушали одговор који нас је повлачио у њена недра...

Из цирку између Пријеворца и Црнопољског Особца, Мирко и ја скренули смо уз стрми југоисточни обронак Пријеворца. Пречећи у цик цак, ушли смо у велику јаругу изнад њеног првог скока. Изнад ње била је пећина са снегом на улазу. Зидови су јој били покривени завесама и стубовима од леда, провидног као стакло. Унутра је било хладно и црвено-црне зидине су се стапале са тмином. Само је ледени оков сијао... После пола сата био сам уверен да је овај успон збиља одвратан. То где смо се ми налазили, не може се назвати ни стеном ни падином. Терен је био крајње крушљив и врло стрм. Камен се дробио под прстима, а свуда унаоколо провиривали су чуперци траве. Неких 70 м. изнад нас, на врху, чули смо Бранка и Добрицу. Стајао сам читавих пола сата на једном месту, неуспевајући да се померим више од једног метра нагоре, лево или десно. Преморен, у непажњи, ухватих се за прву избочину, на што се она у виду једне велике каменице ишчупа из трошне стене и преко моје ноге одлете у дубину. То је одлучило. Вратили смо се.

Те ноћи имали смо леп бивак. Били смо сити и имали смо воде колико смо хтели. Ватра је праштала и црвене варнице дизале су поглед у небо. Били смо сами са звездама.

Хватало се оно чудно, суморио прењско вече, када сам са Језерца пошао низ маркирану стазу што преко Скока води за Коњиц. Нисам био уморан иако је то био напоран дан. Осећао сам планину свуда око себе. Тврђа, звана Прењски Матерхорн, кобно се била наднела над Бјеле низ које се сав утонуо у вечерња испарења назирао Коњиц. Њему насупрот, у сивкастој тмини, испречио се Особац. Сетих се како сам пре три године са њега задивљено посматрао гребен Сивадија. Један врх, сасвим на истоку, нарочито се истицао својом оштрином. Мора да се већ тада родило нешто што се данас збило, данас када сам са Бранком био на том врху. Био је то леп успон са тешким изласком на врх, збиља достојним оне жеље која је тињала три године... Сетих се даље, угодног пењања уз западну стрмину Особца док испод ужареног неба крстаре крагуји. И док сам се кроз ноћ враћао преко вртачама, разбијеног терена, знао сам да ћу сутра опет ићи на Особац, и на Отиш и на Зелену Главу, и да ће сваки од тих поновних успона бкти нов доживљај.

Било је хладно и скоро сам задремао. Дубоко доле, на сипару, била је чобаница у црвеној сукњи. Осећао сам се страховито одвојен од ње, од целог света који је остао доле да води свој уједначени живот. Инстинктивно се прилепих за стену. Преко мене је прелетело камење. Скоро сам се зачудио како сам брзо то урадио. Да, овде се одвија сасвим друкчији живот...

После три растезаја ужета, опет смо сва тројица били заједно, ли са три клина мање, које сам, потпуно исцрпљен, оставио за собом. Наиме, када сам стигао до Бранка и Мирка, рекасо сам да сам потпуно исцрпљен. И они су ми веровали. Али то збиља није имало никакве везе са оцаком кроз који смо морали да прођемо. Осетио сам то кад сам већ био у њему. Постојао је само тај оцак и ја. Нисам могао да останем ту, нити сам желео да испаднем. Једноставно сам морао да радим оно што дотле нисам веровао да могу да урадим. Окрећући се попречно, косо заглављен, пео сам се у спирали навише. Вадио сам клинове, јер нисам знао шта нас још чека. На изласку, уместо очекиваног одморишта, требало је се страховито раскорачити и закачити за угао једног блока, па се онда још дићи на рукама. Било је дивно. Нисам био више исцрпеен. Никада врх Отиша није био тако драгоцен као сада, када је за нама остала његова северна стена.

Истог дана пред подне, седели смо на раскршћу за Отиш и Тисовицу. Било је савршено тихо. Поглед је пловио преко врха Зелене Главе, да би се у мислима наставио у Вјетреним Брдима. Желео сам поново да прођем кроз ту окамењену шуму плаво-сивих торњева. Желео сам да низ циновске камене терасе поново сиђем у Пољице међу Телебане - последње полуномадско племе у Херцеговини. Прену ме тих шум. Падала је киша. Зелена Глава се зари у ниско облачно небо а муња севну као пресуда. Збогом, Вјетрена Брда... Зауоставили смо се под Великим Кантаром, на убогом валовитом пољу из кога камење као да је расло. Поставили смо шаторе један према другом, прекривши пелерином простор између њих. Изгубљени у каменој пустињи, слушали смо налете ветра и кише.

И опет растанак на Великом Прењу. Према југу, видик затвара Лупоглав, отискујући своја огромна точила право у долину Лучина. Онај Дупоглав, на коме сам се пре четири године први пут смртно уплашио за свој шивот – први пут га схватио. И овога пута ледени ветар нас је дочекао на њему. На исток од њега, диже се зупчаст гребен Ераца. Види се и његов врх, за кога је везан најлепши део мога живота. Пре три године изашао сам на њега, уверен да се истим путем нећу моћи да вратим. Али, сам за себе, врх је постао довољан императив, без обзира да ли ћу наћи пут за силазак.

Кроз пола сата, нећемо више видети Прењске Врхове. Заронићемо кроз шуме, дубок доле, све до Неретве. Али дотле, гледамо ове "вилинске" дворове што су ни на земљи ни на небу. Морамо их понети са собом јер они су постали део нас.

Бранко - Бата Митрашиновић

ПРВИ ПУТ У СТЕНИ

То је био мој први алпинистички успон. Први у смислу стварног алпинизма, без елемената планинарства са којима су били испуњени моји ранији походи. За тај корак морам, добрим делом да захвалим алпинистичком амбијенту и средини у којој сам се нашао у Аљажевом дому.

Устали смо у 3 часа ујутру, зора је тек рудела када смо изгубили маркирани пут и с муком се пробијали кроз густу шуму. Под стену смо стигли у 8,30, кратак одмор, уписивање у књигу и навезивање. Једна навеза смо Звоне и ја, друга Сања и Јелкица. Звоне је алпиниста, Јелкица и Саша приправници, а ја сам понекед гледао како они вежбају на београдском вежбалишту. Знао сам како изгледају клин и карабинер, а гледао сам их и како абзајују и то је било све моје знање из алпинистичке технике. Једино са чим сам располагао било је петогодишње искуство по беспућима Словеније, Босне и Србије. Као пред сваки важнији доживљај у животу, осећао сам трему. То ми није сметало да правим вицевице и дижем морал себи и другима. Констатовао сам да Стенар треба звати "Стењар" пошто се много стење док се пење. Трудио сам се да са Звонком утврдим кодекс нашег споразумевања речима, ако нешто тешко иде, да му викнем "лифт-бој, вуци!", што је он, између осталог у току пењања дипломатски избегавао.

Пошли смо, размак између нас и друге навезе постајао је све већи и већи, стена ми је била врло рељефна, те сам се у себи чудило шта је то екстремно у алпинизму. Нисмо ишли оштрим темпом, пошто је Звонку био први успон после прелома ноге, који је имао месец и по раније, на равнине, а мени први пут у животу. Постепено све више и више, осећала се празнина. Стена и амбис су око нас, а уже између.

На једном од осигуравалишта размишљао сам шта ме је навело на овај корак? Да ли је то жеља за упознавањем нечега новог, интензивније доживљавање утисака који се стичу у планини, пркос да се покаже другима шта се може, понос што се може одговорити на питање: "Ви сте плезали", или пак логична последица више форме планинарења? Све ми се то мотало по глави са мишљу да сам са "обичним" људима седео доле у дому и причао обичне приче. Тргао ме је глас Звонка. Са ранцем на леђима, који ме је доста заносио, пошао сам да грабим на горе. "Пази да не испаднеш, не осигуравам те добро". Налазио сам се на средини глатке плоче, нагиба 60 до 70 степени, испод које је била литица са безданом, када ми је то довикнуо. Запео сам и стигао до њега. Овде ми је обичним, равнодушним гласом, као да се шетамо по војвођанској равници, рекао: "То би ти била доња четворка".

Облаци су почели полако да се купе. У даљини се чула злослутна грмљавина. Почели смо журно да грабимо напред ка врху који се називао. Било је око 16 часова. Један део пута идемо слободно, да би на крају имали иеколико потега са осигурањем без клинова. Мени је, психички, тај део смери био најтежи. Вероватно од замора. Последњи растезај ужета је јако експонрано и крушљиво место од удара грома. Облаци су се спуштали. Десно од нас је снежаник. Запео сам свим силама да сиђемо низ снежаник, доста ми је било. На Разору и Шкрлатици громови већ ударају. Звоне ме је посадио на један шиљак, осисурао за стену, а десно и лево зјапио је амбис. Лево назирем Аљажев дом, мали и ситан као на фотографији, а како је он велики. Десно снежаник који се вероватно завршава литицом. Махиално сам га осигуравао, а у себи помислио - ако полети, на коју страну амбиса да се бацим и да га задржим. Све то није било потребно, попели смо се без иједне незгоде и испадања. Уписали смо се у књигу. Време изласка из смери 17,20. Колико смо иза нас оставили другу навезу и попели се на врх! Звонку је почело да се причини да чује електрична пражњења око себе од клинова и карабинера који су нам висили око појаса. Последица тих севања је била да је њему севнуло у глави: "Ти још ниси добио крштење". Врло чудно и смешно је изгледало на висини од 2500 метара, без сведока, морао сам да се савијем и да "извучем" своју "порцију крштења", без које, изгледа, код ових не иде, и то истим тим "добрим" ужетом којим смо још увек били навезани. Уморени, грабили смо ка Аљажевом дому.

Могу слободно рећи да у многима заиси од тренутног расположења човека и средине у којој се налази; ако вам се говори да је то опасно, онда се психички припремајте на најгоре и нећете поћи; ако је било говора да је лако, разочарате се; у сваком случају, за разумевање алпинизма, потребан је изван планинарски стаж, богат и разноврстан. Довољан је један поглед на смер куда треба поћи и да се зна шта

је горе. Да оне стрмине не изгледају тако када им се приђе, да и тамо постоји извештан рељеф, а свака пукотина и испупчење нешто значе. Да много вере полагете у уже са којим сте везани са партнером. Трудио сам се да никад не гледам у амбис док сам се пењао, онда ме он није интересовао, него куда треба проћи. Док сам партнера осигуравао, трудио сам се да духом и очима не лутам, него мислим како ћу извадити клинов којима сам осигуран док стојим не полици широкој 10-12 см, окренут леђима амбису који се испод мене пружа. Па и последњи клин док сам избијао, слободно стојећи на томе месту, ја нисам бринуо. Амбис за мене нијеп постојао...

Питали су ме: "Како је било?" Шта могу да одговорим, него оно што сте и ви другима одговорили: "Па, лепо". Како може да се објасни човеку који то није осетио. Можда ће то неко преживети на други начин. Међу "обичним" људима има и разумевања за планинарење. Међу планинарима има неразмевања за алпинизам. За све је исти одговор: "Пробајте, али разумно, а све што се ради паметно и опрезно, није глупо". Ја знам, да и сада, ону везу коју је између нас стварало уже, није прекинуо наш свакодневни живот. Не само између нас, него између свих планинара када се нађу заједно. То је скуп људи сличних погледа и схватања, испробаних у борби са стихијом природе, који јој пркосе, због тога јачају; који су спремни да другом помогну, јер знају шта значи помоћи, а то баш и јесу они елементи потребни за свакодневни живот. Када снаге нестане, одлази се поново у планине и прикупљање тих људских елемената потребних за даљи живот, за даљу борбу...

ПОНОВО НА ПРОКЛЕТИЈАМА

Осећали смо се као човек који је изгубио динар, пошао да га тражи, није нашао свој динар, али је нашао других десет. И ми смо тако били пошли да тражимо свој динар. Одавно је то откако смо задњи пут били на Проклетијама. Протекло време је учинило да с нестрпљењем очекујемо овај поновни сусрет.

Чим смо изашли из воза у Пећи, осетили смо неку промену. Нешто нам је говорило да Проклетије данас нису оно што су биле пре 6 или 7 година. Није то само да их данас није покривао вео непознатог. Широка, поплочана улица, то место узаног, прашњавог сокака, овиченог високим зидовима око муслиманских дворишта, просеца се до центра, који личи на неки булевар. Расходовани фијакер још увек је једино превозно средство до тог центра. Полако трубећи уском улицом између давно окречених зидова и ниских једносратница са прозорима у виду пушкарница. А потом се нагло избија на широк асфалтирани пут. Ту ће вас, из пословнице "Путника" угурати у модеран аутобус за Црну Гору, уместо камиона који је, за добре паре, на место дрвене грађе, умео да натовари на себе онолико Шиптара, Црногораца и планинара, колико је и задњи неискоришћен милиметар простора дозвољавао. Између учерица на центру стрчи неколико модерних зграда, дајући модеран изглед вароши која се изграђује. Да, ту пред Вашим очима су два света. Стару Пећ већ данас морамо тражити по бочним сокацима и преко распуцалог дрвеног моста преко Бистрице. Ту, поред лепо уређеног парка и романтичне, дрворедом ограђене алеје, иза новоподигнутог дома културе, наићи ћете на раурушене висове од блатом лепљеног пружа око ниских и запуштених кућица, а улице, пуне чупаве и прљаве дечурлије, која ће вас весело и бучно пратити све до самих крајњих излаза из града.

Чудно је, нама из Београда, да слушамо како интелектуалци говоре шиптарски, да читамо шиптарске натписе на радњама, на железничкој станици и у ресторанима, да гледамо у чворноватим рукама неког Арбанаса лист новина који не умемо да прочитамо. Егзотичност дивљине све више нестаје из ових дивних крајева, а данас ретко ко и мисли на та тако давно минула времена када су по ћувицима вребале заседе, пљачкана стока, убијани људн у језивој крвној освети, а овај, економски и политички угрожен народ, потиснут у дивљину Проклетија, водио прави верски рат за своје одржање.

Јутарња измаглица у јесење време може да покрије земљу као густ облак. Са закаснелим првим сунчевим зрацима између разбијених праменова магле почињемо да разазнајемо поједине врхове. У сећању су нам још увек Проклетије, далеке, мистичне, непроходних кланаца и стрмих закошених падина изнад којих штрче глатке литице и разбијено стење. Држ новог привлачила нас је стално све дубље у

недра слабо посећених долина, између брадатих сени широких Проклетијских врхова и светлוצаве масе размекшаног пролећног снега.

Пред канцеларијом планинарског друштва, очекује нас велика гребенска карта читавог подручја. Пут којим смо хтели, као некада, да се пробијемо до нашег циља, био је маркиран. Читав систем маркиција покривао је карту, а место ветром разбијених чобанских чатрља које миришу на плесан, млеко и дим, стајале су ознаке планинских кућа. Ове Проклетије су за нас биле нешто ново.

Истина је да поједина места увек изнова човека привлаче. Кроз жељу, све добије посебну чар и отићи поново у стари, познати крај постаје потреба. Кроз сећање које напушта, некадашње слике временом све више добијају облике које им наша машта приписује. Сваки сусрет са друговима, случајна, стара, полузаборављена песма у кафани, све подсећа на раније доживљаје. Пријатне успомене неодољиво траже да се обнове, а жеља да постане стварност.

Стрмо узбрдо упутили смо се преко Губавца ка седлу између Маја Стреоц и Копривника. Стена овог последњег живела је у нашим успоменама као леп доживљај зимског пењања једног мартовског дана. Журили смо се да поново обележимо стрми траг успона кроз њене литице. До у ноћ ишли смо погнути, хватајући висину изнад простране Метохије, која се губила у измеаглици. Пред нама је пут, црвено-бели знакови ређају се један за другим а из дубодолине још чујемо како нам чобанче весело довикује: "Хеј, планинари, куд идете?" Хиљаду метара, пролазимо поред пастирских станова из којих се разлеже бесан лавез огромних, на срећу везаних рундова. Идемо стрмом серпентином нагоре, хватамо дахом већ проређени планински ваздух. Хиљаду и по метара, од ниског кржљавог шибља прошли смо кроз густу четинарску шуму, и ево нас у клековини која се плете међ' ноге. У сумраку тражимо маркицију. Две хиљаде метара, у ногама оловна тежина, рамена болно притискује набијени ранац, а усне су већ испуцале од жеђи, ветра и сунца. Осећамо да смо у планини. Док на првој заравни подижемо шатор и на брзину спремамо нешто за вечеру, тиха планинска ноћ лагано лута око нас. Магле се спуштају у долине, заклањајући и задње видљиве тачке у Пећи. А изнад нас, море светлוצавих искри.

Сутра нас чека успон. Стена Копривника нам је била циљ. Колико пута сам овако, пред успон, спавао на тврдом лежишту или пречучао ноћ испред какве стене, дрхћући у очекивању зоре. Тишина ти се полако завлачи у напете и заморене живце а глава тек клоне на груди. Задремао си. Умор се бори против језе, а хладноћа лагано осваја. Тргнеш се. Да, сутра ћемо на успон. Сваки делић уморне мисли стреми ка сада већ блиском циљу, док сан не украде нит размишљања. Сећам се стене Копривника какву смо је пре неколико година видели. То ми је била прва стена под снегом. Много сам желео да је поново видим. Каква ли ће сада бити без снега? Маштао сам о лепом успону који ћемо опет кроз њу извршити. Толико година је прошло од тада. Сада више нисмо почетници. Да ли ће нас и сада стена тако одушевити?

У зору, пакујемо своје ранчеве и журимо ка циљу. Облаци су заравнили дубоке Проклетијске долине, ширећи се као море у недоглед према хоризонту. Изнад њих штрче највиши врхови. Већ видимо врх Копривника са његове благе северне стране, и онда постепено обилазимо источни стеновити гребен. Кроз разбијене вертикалне одлеме руше се јужне падине Копривника у хуком испуњену долину Дечанске Бистрице.

Сада бих хтео да престанем да причам. Десет килограма непотребно ношене алпинистичке опреме наједанпут нам је постало тешко.

Спремајући се за успон и крепећи се за тешкоће и опасности, човек отави циљ изнад бојазни и страха. За време успона, акција потискује све сувишне мисли, и најзад, победа - освојен врх или савладана стена доноси разрешење. За нас нема борбе и нема страха, нема победе и нема разрешења. Крш Копривника нема стену која ће из нас изнудити борбено узбуђење и искушати нас кроз стрмину и понор. Празнина је дошла на место одушевљења, и у разочарању, стена Копривника је изгубила сваку привлачност.

Свака планина има нешто своје, што нуди ономе ко хоће да га види. Уместо верања по стенама, кренули смо од Маја Стреоц преко врха Копривника на извор Милишевца, па преко извора Дечанске Бистрице са запада изашли на доминирајући врх наших Проклетија - Марјаш. Спуштајући се преко Пасјег Врха ка Неџинату, ушли смо у маглу која се ускоро претворила у ситну, хладну јесењу кишу.

Газећи сасушене иглице борова кроз мирисне шуме, преко заталасаних ливада мекане траве, по гребенима високо изнад узано усечених долина, преко потока скривених у густим четинарским шумама, посматрајући шаренило јесењих боја на падинама околних врхова, и стално напред, преко нових пропланака, поред напуштених бачија, прескачући с камена на камен испод неке одроњене стене, осетили смо нов полет, нову драж у доживљавању, жељу да пређемо све те врхове и завиримо у најскровитије дубодолине.

Два кишовита дана пресекли су наш пут и оставили још једну успомену недовршену, још једну жељу да нас вуче натраг у брда.

Планина се увек мења, сваки пут када дођемо у њу она нас изненађује нечим новим. Уместо јесењег пожутелог лишћа, с пролећа дочекује нас окићена разбијеним снеговима, блиставих, белих врхова, у подножју зелених ливада, сочне, младе траве и цвећа, које као дд је неко расејао широким покретом руке преко неба.

И када год поново идем у неке планине, увек бих им дао друго име.

Бранко - Бата Митрашиновић

НЕОСТВАРЕНЕ ЖЕЉЕ

Сви они који су већ једном имали прилике да буду у пределима Маглића, Трновачког Језера, Биоча и осталих громада овога краја, не могу се тако лако отети од ових планина и за дуже време не мислити на поновни одлазак тамо. Тако је било и са нама, септембра месеца ове године, када смо по трећи пут кренули пут Фоче. Овога пута, радост сусрета са овим планинама, имали смо да поделимо и са онима који су, из причања других и постојеће литературе, могли само машгом да дочаравају њихов изглед. За нас који смо већ били тамо, представљало је нарочиту драж да се већ једном попнемо на Биоч, чије смо усамљене греде и витлове у каменој пустињи, посматрали са врхова Маглића, Трновачког Дурмитора и Власуље.

На пут је пошло нас седморо, и то:

Мокица, као гост, који је увек желео да се ова тура схвата врло весело, па и онда када се ваљао у бујици која се котрљала ка Сувој Језерини;

Бранко Турин, као гост, који је желео да се последњи пут разоноди и побере јаке емоције пред одлазак у војску;

Мирјана и Миле Коцић, који су желели да на романтичним обалама Трновачког Језера проведу остатак свог меденог месеца;

Жика Градишар и Бранко Котлајић, који су желели да испењу толико много смери, да не би били у стању да их изброје, и

Р. Јевтић, који је желео да се попне на Велики Витао на Биочу.

И тако, сви заједно, снабдевени тешким руксацима и многобројним жељама, кренули смо на пут.

Покушај у Тјентишту да се растеретимо руксака и пребацимо их на два брдска коња, остао је без успеха, и наш сопствени караван упутио се уз клисуру Сутјеске ка Сухи. Високе стене Товарнице и Волујка, нагнуте над хучном Сутјеском, биле су увод за улазак у дивљину ових крајева и стварале атмосферу претпразничке вечери. Ту атмосферу није могла ни киша да поремети, када је почела да пада по доласку у Суху.

Следеће јутро било је тмурно и облачно. Наш закључак био је да је то повољно, неко чак рече и идеално, јер ко би се иначе пео по врућини. После једног сата, релативно благог успона уз Сушки поток, почели смо нагло да се пењемо серпентинском стазом уз Волујак. То није било у плану, али смо брзо донели закључак да је тако боље. То већ нисмо могли да тврдимо за кишу, која је постајала све јача и безобзирнија. На Малу Пољану изашли смо потпуно мокри, а на Великој Пољани почео је да промиче и

ситан снег. Уз нагло и осетно захлађење са ветром, то је већ почело да нас деморалише. Жеље су постајале лакше, а руксаци тежи. Али, у напуштенох Штављанској колиби, упријатној и домаћој атмосфери и уз пуцкетање ватре на огњишту, распламсале су се поново жеље и ишчекивања.

Следећег дана, у магловито јутро и уз промицање ситне кише, одлучно смо пошли у правцу Станине (2020), једног стеновитог врха, обишли га источно и пењући се и спуштајући се наизменично с коте на кату, истраживали у магли стазу која води ка Трновачким колибама. Најзад смо под собом угледали Трновачко језеро, а нешто западно и Трновачке колибе. Упутили смо се журно и нестрпљиво ка њима, предосећајући можда да ће у њима бити дефинитивно покопане све наше жеље и надања са ове осмодневне туре, заједно са конзервама којима смо напунили руксаке.

То поподне, када је ситна кишица само на махове ромињала, искористили смо да обиђемо Трновачко језеро, а онда се вратили у колибу да се што боље одморимо за сутрашњи дан, који је имао да нам буде одлучујући за нашу туру. Освануло је магловито јутро. Од Херцеговине преко Власуље, ваљали су се сиви облаци, ударали у стеновите гребене и распршивали у Трновачкој котлини. У такво јутро пошли смо Бранко и ја на Биоч, са руксацима у којима је било пењачке опреме, хране, вреће за спавање и бивак вреће. Иако још није почела киша, време је давало мало наде на успех. Знали смо то, али то што смо знали, потиснули смо дубоко негде у подсвест. На површини је остала само жеља да дођемо на Биоч.

После 200 метара успона, негде на оном месту где стаза окреће на југ и иде паралелно стеновитој баријери Власуље, сусрела нас је киша, најпре умерена а затим све јача. Продужили смо даље све док ветар није почео снажно да фијуче и засипа нас леденим тушевима, од којих смо за трен ока постали мокри до коже. По први пут смо раширили винил врећу и затворили се у њу. У првом тренутку, изгледало нам је да смо се затворили у неку топлу собицу, потпуно изоловану од ове стихије природе. Али смо се убрзо ослободили те фикције, када су крупне капље кише отпочеле да добују по раширеном винилу, а ветар да напиње нашу врећу као једру. Уз то су и слапови воде продрли у наше склониште, тако да смо седели у води. Сумња у успех изласка на Биоч, дотле потиснута дубоко негде у подсвести, избила је наједном оданде и пробрла се на површину. Баш као што је и ова вода прокрчила себи пут у нашу винил-врећу.

Знали смо то, али смо рекли један другоме: "Ови облаци куљају од Власуље, а ка Биочу сигурно да није тако страшно" и продужили смо даље ка превоју. Ветар је потмуло хучао и засипао цео простор густим воденим млазевима. Ушли смо у сиве облаке који су невероватном брзином промицали изнад нас, кроз нас и око нас. Ту и тамо, из те покретне сиве масе, помањале су се стене Власуље и нестајале пред нашим очима као да су у земљу пропале. Још једном бежање под винил-врећу, још једном напред, а онда смо осетили да је ветар постао још бучнији и снажнији. Превој је близу. Осећамо то по бесним налетима ветра. Пре неко што изађемо на превој, по трећи пут се увлачимо под винил врећу, под којом човек, колико-толико, прикупља изгубљену енергију, физичку и психичку. Али тамо одоздо, испод нас, почиње нешто да хучи, најпре потмуло, удаљено, а онда нам се невероватном брзином и буком приближује и у кулминацији удара свом снагом по врећи, рашава је, док се ми грчевито држимо за камење и упињемо да се одржимо у месту. Устајемо и као ошамућени јуримо ка превоју. Овога пута псгрбљени и спремни да се дочепамо камених опрмака на сваки знак да се приближује ураган.

Сада нам је јасно све. Биоч ће и даље остати неостварена жеља. Само још јача и интензивнија. А ово што последњих 50 метара јуримо ка превоју, просто трчимо, то није зато што се приближавамо Биочу, већ стога што хитамо назад. Морамо изаћи на превој да би смо умирили савест и самима себи рекли: "Били смо на превоју и видели да је исто невреме владало и у правцу Биоча". Јуримо последњих 50 м. напред да бисмо се што пре могли вратити назад. Низ камену стазу којом се пробијају бујице, праћени злокобним фијуком ветра и млазевима кише, спуштамо се форсираним кораком назад у колибу. Заједно са нама, читави потоци од бујице сливају се ка Трновачкој котлини.

Освануо је још један дан, туробан и кишовит као претходни. По плуску се спуштамо ка Сувој Језерини, а затим Сушким потоком, које смо назвали "Мокра Језерина" и "Мокри поток". Планина нас испраћа у равницу потучене до ногу. Одећа је слеplена за кожу, тело потпуно обложено хладним облогама. Права катастрофа. Али, све те физичке тегобе бледе пред сазнањем да смо били у средишту ових громада и врхова, да се враћамо назад, а да нисмо били на њима, да их нисмо ни видели. Јер, права катастрофа није у мокром и прозеблом телу које обузима дрхтавица, у мучном пробијању кроз маглу и

кишу, већ у оном жељеном а недоживљеном, оном због чега преваљујемо стотине километара и одвајамо драгоцену време да бисмо у тим громадама и тим дивљим планинским просторима пронашли нешто чега можда нисмо довољно свесни и што нам није тако јасно уобличено, али потребу за њим тако јасно осећамо и тражимо га. И онда, кад га не пронађемо, осећамо сву свежину тог недостатка. Јер и Бранко Турин, који је пред одлазак у војску желео да побере јаке емоције, и Бранко Котлајић и Жика Градишар, који су желели да испењу много смери, и сви ми остали, пошли смо овамо да пронађемо то што представља смисао нашег одлажења у планине, и понесемо га собом у Београд. И зато сутра, када се будемо враћали у Фочу, а гребени Волујка, Маглића и Зеленгоре, покривени снежном долином, буду пресијавали под сунцем, знаћемо да ћемо поново морати да дођемо овде, да бисмо пронашли оно што нам је овог пута било ускраћено.

Јер, планина је као сфинга. Што год ти више скрива своје чари и чини се тајанственом, тим више мораш желети и чезнути за њом.

Радољуб Јевтић - Цике

УСЛОВИ ПЕЊАЊА НА ВЕЛИКИМ ВИСИНАМА (дејство разређеног ваздуха)

Тековине науке на овом пољу нису резултат само достигнућа великих људи по научним лабораторијама; многи подаци из области метеорологије скупљани су по тешко приступачним врховима највиших планина, по цену живота оних који су из жеље за сазнањем ишли стазама којима ми данас идемо из задовољства. И дан-данас, експедиције у Хималајима скупљају драгоцене научне податке о животу и приликама на висинама приступачним само алпинистима (што са нарочитим уживањем кажем). Незграпан примитиван барометар, који су пионири Алпа обавезно носили са собом на сваки врх, ми смо заменили цепенима, урезујући и даље степенице до највиших врхова света, на којима се поново стичу путеви нас спортиста - алпиниста и научника-истраживача. Да би се то постигло, научници постају алпинисти, а алпинисти научници.

Познавање овог дела није за нас само питање ширине планинарске културе. Утицај опадања барометарског притиска на организам изванредно је значајан за све подухвате у високим планинама, низ опасности које у себи крије, с правом су му дале у алпинизму место медицинског проблема број 1.

Са дизањем у висину, апада атмосферски притисак, па према томе и парцијалан притисак кисеоника, пошто његов однос према целокупном атмосферском притиску остаје 1:5, бар на висинама које долазе у обзир у алпинизму. Ово је основна чињеница од које треба поћи, јер од парцијалног притиска гасова у ваздуху директно зависи колико ће кисеоника и других гасова бити у плућима разложено или везано у крви. Следећа таблица то јасно показује:

Алвеоларни ваздух	Парцијални притисак O ₂
У плућима	100 – 115 mm Hg
Артеријска крв	95 – 110 mm Hg
Венска крв	20 – 40 mm Hg

Разлика у притисцима је моторна сила, која обезбеђује струјање кисеоника до ткива у којима се користи. Пењање у висину могуће је само до извесне границе, после које притисак кисеоника у ваздуху више није довољан да обезбеди прелазак довољне количине овог гаса у крв. Ако упоредимо вредности

атмосферског притиска, висине и засићења крви кисеоником, добијамо следећу, врло илустративну шему:

Атмосферски притисак	760	680	600	550	460	405	355	310	270	230	mm Hg
Висина	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	km
Засићење крви са O ₂	95	94	92	90	85	75	70	60	50		%
I граница						II граница					

Када се врши напоран рад, обично се код здравих аклиматизираних особа не јављају никакви поремећаји до висине око 4000 м (I граница). Под условима пењања (код неаклиматизованих особа) први поремећаји се јављају већ на висинама испод 2000 м. Наравно, при свему томе мора се непрекидно имати на уму да су ове границе строго индивидуалне и да се на њих може тренингом у врликој мери утицати. На висини од 5000 м. Је још увек могућ не само сталан живот, већ и напоран свакодневни рад. Ово потврђује пример рудника у Аконгуилпи, на Андима, који се налазе на тој висини. Интересантно је да рудари радије сваки дан прелазе 500 м висинске разлике од својих кућа до окна, него да спавају у баракама које им је Компанија подигла на висини окна. Изгледа, по искуствима хималајских експедиција, да висина од 6000 м представља границу изнад које боравак мора да се ограничи на неколико дана. У противном, услед хроничног гладовања за кисеоником, наступају промене које доводе до телесног и психичког пропадања. Као горњу границу до које човек може да се попне без удисања кисеоника из апарата, наводе ону висину на којој је засићење крви кисеоником испод 50 – 45 %, а то је негде изнад 8000 м (II граница). После ове, II границе, сваки пад притиска кисеоника доводи до све наглијег пада засићења крви. Практичан закључак је, дакле, да се негде између 8 и 8500 метара надморске висине налази једна индивидуална зона, изнад које наступа смрт. Употребом апарата за удисање кисеоника, ова "зона смрти" померена је на 14000 м. Значи да су врхови у Хималајима скоро сви приступачни добро тренираним и издржљивим пењачима без употребе апарата за кисеоник, а да је излазак на Монт Еверест (8840 м.), а вероватно и Чогори, боље познат као К2 (8611 м.), Кангченчунга (8579 м.) и Лоце (8501 м.) немогућ без ових апарата.

Илустративни су подаци о највећим висинама које су поједини пењачи достигли без кисеоничких апарата; Нортон и Самервел (1924. године) дошли су до 8500 м, а овај подвиг поновили су 1933. године Вин Харис и Бејер. Пет година касније, опет чувени енглески пењачи Шиптон, Смајт, Тилман и Лојд, долазе до приближно исте висине. 1959. године, Визенер достиже на К2 висину од 8400 метара, а 1952 . године Швајцарац Ламбер са Тенсингом успео је да допре до 8540 метара. Ово представља до сада највећу висину до које су пењачи без кисеоничких апарата успели да се попну. На тај начин је практично алпинистичко искуство потврдило теоријске чињенице изнете у горњим шемама.

Наше је свакидашње искуство на висинама од 2000 м. да је потребно време од неколико дана да бисмо могли да постигнемо извесну лакоћу кретања са мањим замарањем. Ради потпуности излагања, споменућу само добро познату чињеницу да је за сваки мишићни рад, као и правилно функционисање сваке ћелије човечијег организма неопходан и сталан довод кисеоника. Потреба за њим при томс расте пропорционално интензитету рада. У мишићима, кисеоник обезбеђује, с једне стране, потребну енергију за процесе разграђивања и ресинтезе, а с друге стране омогућава даље разграђивање продуката промета материја у организму, који се иначе нагомилавају у крви и тровањем изазивају знаке замора. Сада постаје разумљив и механизам преко кога разређен висински ваздух олакшава наступање физичког умора. У таквој ситуацији неаклиматизиран организам тежи да компензује недостатак у кисеонику убрзањем и продубљивањем дисања, као и појачаним срчаним радом. Значи да су први знаци недовољног прилива кисеоника у ткива отежано дисање са осећањем нјдостатка ваздуха, праћено лупањем срца. На ово се затим надовезује читава плејада добро познатих симптома, као главобоља, која пролази чим се спустимо на мању висину, осећање тешког општег замора или посебне малаксалости у рукама и ногама, дрхтање прстију, повраћање, поремећаји варења, итд. Али, осим замора у мишићима, чињеница да је гладовању за кисеоником изложен и најосетљивији орган чвечијег организма – мозак, додаје у овој слици још низ у

алпинизму нарочито важних симптома, у које спадају некритичност, апатија, сањивост, слабљење воље, затим смањење осетљивости чула, смањена способност концентрације, безразложно добро расположење или обрнуто, напраситост, све до живчаног напада, несвести и смрти. Нетрениран човек, изложен притиску који влада на 8000 м. у року од 10 минута губи свест, и ако му се не повећа довод кисеоника, наступа смрт. Важност овога при вршењу алпинистичких успона сувишно је подвлачити, те је зато и проблем привикавања на тежак физички напор као што је алпинистички успон, при смањеном атмосферском притиску (аклиматизација) основни проблем који треба решити у циљу извођења успона на овим висинама. Наравно да, што је висина већа, то је потребно дуже времена да се организам на њу привикне, али зато један једанпут навикнут организам утолико дуже задржава ово својство. Док организам аклиматизиран на висине изнад 6000 метара, остаје такав још низ година, као што се показало у Хималајима, дотле сви знамо да наша аклиматизација на висине до 2500 м. једва да траје месец дана, али се зато и стиче врло брзо. У том погледу слично је и у централним Алпима, у којима једанпут аклиматизиран организам ипак нешто дуже остаје такав. Ово нам постаје разумљиво када бацимо још један поглед на табелу, на којој видимо да је степен zasiћења крви кисеоником на 2500 и 4000 м. скоро исти (91 и 80 %). На који ће се начин манифестовати овај недостатак кисеоника, зависи дакле, од:

- 1) Висине на којој се налазимо
- 2) Мишићног напора (потрошње кисеоника)
- 3) Брзине којом смо на ту висину дошли
- 4) Раније стечене аклиматизације и
- 5) Индивидуалног фактора који је тешко предвидети.

Доктор Вис-Динан, лекар швајцарске експедиције на Еверест, 1952. године каже да "аклиматизација у Хималајима нема ништа заједничко са тренингом на висинама до 5000 метара, које додуше, сваки освајач Хималаја мора да прође. Суптропска клима у шумама подножја и алпска клима многобројних прелаза, стварају у року од 24 сата разлике у температури од испод 0°C до преко 40°C." Међутим, каже даље Др Вис-Динан, "аклиматизација на висини почиње тек од основног логора на око 5000 м, а то је баш она аклиматизација која се може стећи једино на Хималајима." Интересантна су и искуства ових експедиција, по којима је једино стварно вредно мерило издржљивости појединих чланова експедиција на овим висинама, њихово држање приликом самог успона. Ово вероватно стога што, осим недостатка кисеоника, пењач је овде подвргнут и многим другим утицајима које је тешко остварити у условима експерименталног испитивања. Одсуство влаге олакшава аклиматизацију на великим висинама, али ствара друге тешкоће у вези са повећаном потребом уношења течности у организам. Заједно са разређеним ваздухом, хладноћа односно топлота у просторима заклоњеним од ветра у којима је обилно испаравање (изнад 30°C у заклону), затим рефракција ултраљубичастих зракова, као и утицај космичких зрачења, све то доводи до појава већ описаних симптома, који за неколико дана нестају, као знак да је наступила аклиматизација. Ламбер и Тенсинг су успели да продру без кисеоника до 8540 м. само зато што је у кисеоничкој апаратури наступио квар. Обојица су били запали у тешко психичко стање неурачунљивости, праћене оптимизмом и добрим расположењем (еуфорија) па, према сопственом причању, нису видели никакве препреке за настављање свог успона на врх Евереста, иако би се лоше време поправило. На срећу, олуја и магла и замрачено небо натерали су их на повлачење. Кад су стигли у близину логора, њихови другови су морали, такорећи да их унесу у шаторе, јер су били потпуно исцрпљени. Десило се и Хиларију да му се заледио један вентил, услед садржаја водене паре у ваздуху који је издисао, но он је успео овај квар брзо да отклони и, као што знамо, био боље среће од Ламбера. Поставља се питање и да ли би Ламбер и Тенсинг успели да уопште дођу до 8540 м. да нису пре тога удисали чист кисеоник. Јер, само аклиматизован организам може да издржи ту висину, а да би се толико аклиматизирали, они су морали да проведу више дана на висинама изнад 6000 м. Тај боравак би их толико изнурио да они не би били у стању да предузму успон на сам врх. Вероватно је да би они изашли на врх, да није било тог фаталног квара. Хилари и Тенсинг су провели ноћ пред успон на врх Евереста на висини од нешто више од 8500 м. Скрећем овде пажњу на чињеницу да су њих двојица били овде

потпуно без кисеоника у три маха, и то заједно два сата. Упоредите овај податак са оним да нетрениран човек на овој висини губи свест за десет минута.

Но, није потребно тражити овакве примере на Хималајским висинама, за које, уосталом, постоји врло мало шансе да ће их и један од нас икада видети. Иако лакше приступачне, ниже планине пружају и својом блажом климом много више могућности за аклиматизацију, сигурно је да је у многим несрећама баш недостатак кисеоника био онај фактор који је неосетно подривао снагу и одлучност пењача.

Док је аклиматизација на мале висине млак проблем, са аклиматизацијом на велике висине ствари стоје другачије. Да би се могла провести три дана на висини од 8000 метара, потребно је провести 9 недеља систематске аклиматизације на разним висинама испод ове. На висинама испод 7000 м. аклиматизација првих дана маскира физичко пропадање, али свако дуже задржавање на крају доводи до губитка апетита, губљења телесне тежине, оштећења радне способности и најзад, до недостатка осећања полета и воље за рад. Из следеће табеле виде се најдужи периоди које су поједине експедиције или појединци провели на оваквим висинама:

6000 метара	4 – 5 недеља	разне експедиције
7000 метара	11 дана	Одел, 1924. године
6500 - 7500 метара	11 дана	Лоу, 1953. године
7830 метара	5 ноћи	Бирни, 1933. године
8400 метара	3 ноћи	Цмајт, 1933. године

Опорављање од једног оваквог "доживљаја" траје данима и недељама.

Колики је утицај недостатка кисеоника на најразличитије поремећаје, најбоље се види из тога што су се пењачи брзо опорављали чим би се спустили у неки од нижих логора. Ово је важило и за опорављање и лечење од разних болести. Тако је повремено враћање на ниже етапе данас постало метода у одмарању и аклиматизацији за време експедиција на хималајске врхове.

Најзад, запитајмо се у чему је физиолошка подлога те аклиматизације, т.ј. шта се све у организму одиграва?

Од увек је највише пажње на себе скретало повећање броја црвених крвних зрнаца. У вези с тим је чињеница да се на одређеним висинама при одређеним парцијалним притисцима кисеоника у крви раствара и везује више кисеоника код аклиматизованог организма, него код неаклиматизованог. Овај фини механизам захтева време од неколико недеља да би се развио и одржава се знатно време по повратку са висине. Исто је тако постојано и повећање садржаја миохемоглобина у мишићима, пигмента који учествује у преношењу кисеоника у ткивима. Ово је додуше до сада праћено само на експерименталним животињама, али нема разлога да се код човека не одигравају истоветне промене. Појачана вентилација плућа је непосредна реакција на снижен атмосферски притисак и има задатак да разређеност кисеоника надокнади повећањем запремине удахнутог ваздуха у одређеном времену. Ово је праћено повећаним губљењем угљен-диоксида, који из крви прелази у ваздух преко плућа. На тај начин смањује се резерва угљене киселине и бикарбоната у крви, услед чега остаје вишак база који ремети ацидобазичну равнотежу крви. Али овде долазе у помоћ бубрези, који излучују овај вишак база. Исти рефлексни механизам који доводи до појачане вентилације плућа, утиче и на срчани рад. Прва реакција срца на недостатак кисеоника је убрзавање његовог ритма. Али са развијањем аклиматизације, срце више не постиже повећање промета крви убрзањем рада, већ појачањем својих контракција, а то је последица увећања његове масе – хипертрофије. Сигурно је да осим овога у аклиматизацији учествују и други механизми, од којих многи још нису дошли у фокус научног испитивања, а пре свега лучење надбубрежне жлезде, и за које се зна да повећавају отпорност и издржљивост организма, затим промет угљених хидрата, који контролише гушперача, итд.

Као што се види, у аклиматизацији учествује читав организам, и да би се она могла остварити до оних граница до којих је то потребно за такве екстремне напоре какве намеће пењање на високе планине, потребно је да сваки поједини орган буде апсолутно здрав.

Из свега овога, може се извући неколико практичних закључака за наше услове:

1) Аклиматизација у нашим планинама је релативно једноставан проблем, на који само треба мислити. Он се постиже директним изласком на висине преко 2000 м, при чему задржавање на нижим етапама није уопште потребно. У циљу избегавања незгода које би се могле појавити као последица овог пењања, треба прво вршити технички лакше и мање опасне успоне, а у случају појаве тежих поремећаја, треба се спустити на мање висине и обновити аклиматизацију са више обазривости. Вршење успона једанпут недељно је довољно да очува кондицију једног организма. Вршење успона неколико пута годишње, као што је пракса код нас у Београду, захтева увек поновну аклиматизацију.

2) Излазак на висине од око 4000 м. захтева претходну аклиматизацију на нижим планинама и врши се у етапама, од којих је најважнија последња. И овде је важно да се прво врше лакши успони, па тек по постигнутој аклиматизацији да се прелази на теже.

3) Аклиматизација на висини од око 6000 м. ставља веће захтеве на један организам у погледу његове издржљивости. Она се постиже, у принципу, на исти начин као и претходна.

4) Аклиматизација на висини од 7-8 хиљада метара привилегија је само апсолутно здравих и врло издржљивих људи. Она подразумева претходну систематску аклиматизацију на мањим висинама, при чему се мора водити рачуна да свако дуже задржавање на овим висинама и за аклиматизиран организам представља оштећење које води постепеном физичком пропадању и духовној тупости. Ово се данас спречава повременом употребом 100-процентног кисеоника, чиме се омогућава неограничено задржавање на овим висинама, као и вршење често пута врло великих физичких напора. Све ово је и неопходно потребно као припрема за излазак на висине од преко 8000 метара, на којима је свако задржавање по живот опасно, а боравак, чак и са кисеоником, врло ограничен због његових малих залиха.

Успеси алпиниста на овим висинама спадају у највеће подвиге издржљивости и упорности и сјајно илуструју моћ адаптације и аклиматизације човечијег организма, која, паметно коришћена и систематски вршена, не штети здрављу, већ развија и користи његове предности до максимума.

Баш развијање те потенцијалне снаге, за коју верујем да лежи у свакоме од нас, мислим да је оно најдрагоценије у алпинизму.

Иван Стојановић

_____ о _____

На дан 14. маја ове године, у оквиру прославе тридесетпетогодишњице нашег друштва, приређена је на Авали логорска ватра у организацији планинарског друштва "Раднички", уз учешће 40 наших чланова и 58 гостију из других друштва Београда.

Око логорске ватре изведен је скромни програм, на коме је, између осталог, прочитана песма - десетерац, коју је саставио један наш члан. Песма је посвећена нашем походу Муртеница - Мучањ, приређеном такође у част прославе тридесетпетогодишњице СД "Раднички". Доносимо њен текст:

ПОХОД НА МУРТЕНИЦУ И МУЧАЊ

Гости мили, да чуда велика,
Или грми, ил' се земља тресе
Ил' удара море о брегове,
Од чега је толика тутњава ?
Нити грми, нит' се земља тресе,
Нит' удара море у брегове,
Већ "Раднички" на Мучањ путује
И у једном ситноме вагону
Четрдесет пробраних јунака
Јуначким се главам' сударају.
Куд ударе, чворуга остане.
Како су се лако опремили,
Нико не сме главом да помисли
Како ће се одавде извући
Од опреме што су донијели.
Један јунак добро се обуко,
Није пош'о без зимског капута.
Други носи танка кишобрана
Па са њиме преврће по руци
А да му се у невољи нађе.
Мало време тако путовали,
Од поноћи до сутра у подне,
Једва живу главу изнесоше
У Драглици, селу маленоме.
Ја, да Вам је стати па гледати
Тужну слику дружине јуначке.
Нико никог познати не може
До по руху и другој опреми
Што од пуга мало остануло.
Кад подвикну Цике-председниче:
" О, јунаци, браћо моја драга
Устаните, притеж'те ранчеве
И осталу понету опрему.
Сада нама ваља војевати,
На Бријача заједно изаћи.
Ко поклекне, жалосна му мајка,
Обрука нам јуначко колено,
Водити га више нигде нећу !
Кад саслуша остала дружина,
Сви скочише на ноге лагане,
А како су лако поскочили
То се вид'ло после пола сата –
Док су једни на Бријача стигли,

Други нису са места макнули.
Пола друштва успуг остануло,
Од тог, пола у несвест је пало.
Није прошло ни шест-седам сати
На Бријач је друштво поседало
Са намером једном очигледном
Да одатле корака не макне,
Па ма кол'ко мртвих глава било.
Ал' подвикну Бранко Котлајићу:
"Ако ј' мајка родила јунака,
Тај ће самном доле низ падину
Све до малог села Јасенова
Где ћу њему дворе отворити
Да с' наспава колико му воља,
А далеко то одавде није
Нема више од двајест минута."
Сви јунаци ником поникоше
И у голи камен погледаше.
Кад то чуше наши алпинисти,
Заметоше кавгу са језика:
" О, ви бабе, куд вас поведосмо!
Планина је за такве јунаке
Што се могу са стеном борити
И креденац на себи понети,
А не сваки' два до десет сати
На починак ноге протезати.
Ми одосмо мало понапредак,
Ви за нама, па кад нас стигнете."
Оста самац Бранко Котлајићу
И поведе осталу дружину
У малено село Јасеново.
Иде друштво путем певајући,
Посрћући, ваздух хватајући,
Као риба на песку сувоме.
Рече Бранко "за двајест минута"
Ал' је друштво тако потрчало
Да је стигло за четири сата.
И конач им одмах отворише
За спавање на шталском тавану.
Наста трка ко ће прије стићи.
Један јунак пред шталпм заспао,
Није им'о ни толико снаге
Да се горе уз лестве попење.

Оно што се до горе попело,
На вратима одмах попануло,
Живо пало, а мртво заспало.
Кад сутрадан сунце изгрејало,
Пође друштво гором цупкајући
Све до Мучња, планине големе
Где се камен са небом милује
А до села, чувене Пресјеке
До нашега Обрен-господара.
Када нас је Обрен угледао
Руке шири, у лице нас љуби,
И овако нама проговара:
" Регул, браћо, да дођосте амо,
Код вашег старог љубавника !
Моји су вам двори отворени,
Сада ћу вас гладне нахранити,
Није право да овде на Мучњу
Изгладнеле кости оставите."
Кад увече тама попанула,
Скупила се малена дружина,
Запалише ватру на пољани
Па седоше крај огња белог,
Да се мало тако провеселе.
Ту се мала кавга заметнула –
Ко ће бити јунак од мегдана
Да прескочи огња големога.
Ту устаде Божа са ћебета,
Протеже се на ноге лагане,
Затрча се два до три корака.
Мислио би сад ће прескочити
Цео Мучањ и Голију приде
И још коју околну планину.
Али нуто јада изненада,
Поклецну му јуначко колено,
Па се пружу сред огња голема.
Да како је лако полегнуо,
Цео огањ намах угасио.
Паде тама на Мучањ планину,
А јунаку ништа не пофали,
Ни длака му са главе не паде,
Само се је добро осетило
Како су му брци нагорели.
Сутра друштво оде од Обрена,
На растанку ситне сузе лију,
у црно се лице целивају:

"Регул, браћо, што ме посетисте
Овол'ко вам заборавит нећу."
Још ни подне није настануло
На врх Мучња већ су поседали,
Но и то се дуго не свртише.
Развика се Мита са планине:
"Има л' овде нека кукавица
Који не сме сићи низ сипара
Што га овде са врха гледамо
До логора наших алпиниста ?"
Сви скочише као опарени,
Нико не хте бити кукавица.
Још им 'вако Мита проговара:
"Који од вас жив до доле дође,
Честита ћу њега начинити,
У "Новости филмске" унијети
Не бил свијет видео јунака
Ко је мене како послушао."
На те речи, сви се узбудише,
Погледаше доле низ сипара,
Дубоко је, бестрага му глава,
Ал' свак' стеже срце у јунака
(Није шала бити филмска дива).
Док сићоше, ноге поломише,
Неко ноге, а неко и руке.
Рођа ребра ситно истуцао,
А Бранку се цвикери распали,
Но ипак се некако скупили
У логору покрај алпиниста.
Ал' кад тамо, големога јада!
Када чуше да ће се снимати
Само онај ко се на врх попне
И још једном сиће низ сипара,
Побегоше главом безобзирце.
Оста Коле самац са камером
Да прослика још два-три шатора
Што је неко бежећ' оставио.
Скупише се тек у Катићима
Где још једну ноћу преспаваше
Као и пре на крову шгалскоме
Да се сутра за Београд врате.

ПРЕГЛЕД ИЗЛЕТА И ПОХОДА за период од 01. јануара до 01. септембра 1955 г.

1. КОСМАЈ - (5-6. III 1955); 15 чланова, проведена 1 ноћ, пређено 20 км.
2. АВАЛА - (5-6. III 1955) ; 4 чланова, проведена 1 ноћ, пређено 12 км, 3 часа хода.
3. АВАЛА - (24. IV 1955) ; 3 члана.
4. ФРУШКА ГОРА - 8 чланова.
5. АВАЛА - (14.-15. V 1955) ; 35 чланова и 58 гостију, проведена 1 ноћ.
6. КОСМАЈ - (21-22. V 1955); 5 чланова, проведена 1 ноћ.
7. АВАЛА - (25. V 1955) ; 11 чланова.
8. БУКУЉА - ВЕНЧАЦ - (24-25. VI 1955) ; 6 чланова, проведена 1 ноћ.
9. БУКУЉА - (25-26. VI 1955) ; 12 чланова, проведена 1 ноћ.
10. КОСМАЈ - (VII 1955); 6 чланова, проведена 1 ноћ.
11. АВАЛА - (VIII 1955); 7 чланова, проведена 1 ноћ.
12. КОСМАЈ - (IX 1955); 9 чланова, проведена 1 ноћ.

ТУРЕ И ПОХОДИ

1. МУРТЕНИЦА -МУЧАЊ (29.IV-03.V1955); учествовало 40 чланова, проведене 3 ноћи, пређено 46 км, утрошено 15 часова хода, висинска разлика 1220 м; Маршрута: Драглица – Бријач (1452) – Рачково Брдо (1301) – Бела Глава (1337) – Јасеново – Мочиоци – Пресјека – Мучањ (1534) – Катићи – Клепани – Прилички Кисељак.
2. ОВЧАР-КАБЛАР (16-17.IV1955); учествовала 2 члана, проведена 1 ноћ, пређено 15 км, 4 часа хода, висинска разлика + 1430.
3. КОПАОНИК (31.I – 10.II 1955); учествовала 2 члана, проведено 10 ноћи, пређено 70 км, 22 часа хода, висинска разлика + 1567.
4. ЈУЛИЈСКИ АЛПИ (22.II – 04.III 1955); учествовала 3 члана, проведено 12 ноћи, пређено 90 км, 30 часова хода, висинска разлика + 1645.
5. ГОЛИЈА (1.–07.VII 1955), учествовала 4 члана, проведено 6 ноћи, пређено 45 км, 14 часова хода, висинска разлика + 960.
6. ДУРМИТОР (22-27.VII 1955), учествовала 2 члана, проведено 5 ноћи, пређено 105 км, 32 часа хода, висинска разлика + 2814 м.
7. ПРЕЊ (17.-24.VII 1955), учествовала 4 члана, проведено 7 ноћи, пређено 125 км, 40 часова хода, висинска разлика +3105 м.
8. МАГЛИЋ (25-30.VII 1955), учествовало 5 чланова, проведено 5 ноћи, пређено 44 км, 12 часова хода, висинска разлика +1850.
9. СЛОВЕНИЈА (30.VII 1955 – 10. VIII 1955), учествовало 6 чланова, проведено 12 ноћи, пређено 168 км, 56 часова хода, висинска разлика +8750. Освојени врхови: Триглав (2863), Шкрлатица (2758), Стенар (2544), Разор (2601), Јаловец (2645), Бегуњски врх (2461) и други.
10. ДОЛОМИТИ - МАТЕРХОРН (17-28 VIII 1955), учествовала 2 члана, проведено 10 ноћи. Извршени алпинистички успони у "Три Ћиме" и то смерима: "Дибонов кант, Пројарис и Северна Стена Ћима Гранде. Вршен алпинистички успон на Матерхорн, без изласка на врх.
11. УЧКА (20 VIII 1955), учествовала 2 члана, пређено 22 км, 7 часова хода, висинска разлика + 1398.
12. ВОЛУЈАК-ТРНОВАЧКО ЈЕЗЕРО (10-18 IX 1955), учествовало 5 чланова и 2 госта, проведено 6 ноћи, пређено 38 км, 15 часова хода, висинска разлика + 1450 м.
13. ПРОКЛЕТИЈЕ (25-29. IX 1955) учествовала 2 члана, проведено 4 ноћи, пређено 45 км, 17 часова хода, висинска разлика + 5554 м.

Пређена километража и утрошени часови хода, исказани у горњим подацима, односе се само на једног учесника туре, односно похода. У горњи преглед нису ушли алпинистички успони наших чланова.